

De razzia en de ontsnapping

Het jaar, de maand en de dag dat mijn leven een drastische wending zou nemen:

In maart 1942 worden wij door de Duitse bezetters uit ons huis aan de Westerlaan gezet en trekken we met enkel wat kleren die we mochten meenemen in bij oom Moos en zijn gezin. Er zat voor ons niets anders op dan daar voorlopig te blijven, want het was ons helaas nog niet gelukt om een geschikte onderduikplek te vinden.

En dan vindt de eerste razzia op 2 en 3 oktober 1942 plaats. 94 Joodse Zwollenaren worden opgepakt en gedeporteerd.

Ook ons gezin en tante Bep met haar dochter Betsy ontkomen niet aan de eerste razzia. Lineke woont al een tijdje op het Minervaplein in Amsterdam waar ze een opleiding Schroevers volgt en oom Moos bevindt zich naar ons weten in een werkkamp in Hoogeveen.

Drie Duitse politieagenten in groene uniformen, en daarom ook wel de Grüne Polizei genoemd, staan voor de deur en snauwen ons minzaam toe 'Aus dem Haus. Koffer mitnehmen und schnell!' ('Het huis uit. Koffers meenemen en snel!') Met in de haast gepakte koffers en wat proviand verlaten we het huis en worden we meegenomen naar het Gymnasium Ceeleum* aan de Veerallee waar het gymnastieklokaal dienstdoet als gevangenis van waaruit de Zwolse Joden werden gedeporteerd naar Westerbork.

*Daags na de deportatie gingen de gymlessen in het Gymnasium Ceeleum 'gewoon' door. Om deze zwarte bladzijde uit de Zwolse geschiedenis niet te vergeten, nodigt de school jaarlijks gastsprekers uit en herdenken leerlingen de Holocaust. Tijdens de herdenking dragen zij eigen gedichten voor en geven zij elk Joods slachtoffer uit Zwolle een gezicht door een foto te tonen, de naam hardop uit te spreken en een witte roos te leggen.

Dit gebeurt bij het monument *De Rozenboom*, geïnspireerd op een dagboektekst van Etty Hillesum, die op deze plek op 2 oktober 1942 werd opgeschreven: *'Vruchten en bloemen dragen op elke grond, waar men geplant is, zou dat niet de bedoeling zijn?'*

Gymnasium Coleanum

Eenmaal binnen in het gymnastieklokaal zien we dat heel veel Joodse Zwollenaren ons reeds zijn voorgegaan; ouders met kleine kinderen en bejaarden en ze hebben allemaal net als wij één koffertje per persoon bij zich en wat proviand, klaar voor de tocht naar het ongewisse, want niemand weet wat er gaat gebeuren.

Toch zijn de meesten nog optimistisch gestemd en geloven dat wij naar een werkkamp worden gebracht en daar tot het einde van de oorlog zullen blijven. Deze optimistische gedachten delen tante Bep en ik zeker niet en we vrezen het ergste; het zou vast en zeker een enkele reis worden met de bedoeling om nooit meer terug te keren. Het gymnastieklokaal was duidelijk niets meer en niets minder dan een dodencel.

Tante Bep is zo slim om voor te wenden dat ze 'vreselijk ziek' is. Onder de Joodse gevangenen bevindt zich ook de geneesheer-directeur van het Sophia ziekenhuis. Hij kan de Duitsers ervan overtuigen dat mevrouw de Groot 'zwaar ziek' is en moet worden opgenomen in het Sophia ziekenhuis. Betsy mag gelukkig mee omdat ze nog zo jong is. Ze is dan 14 jaar. Daar hebben moeder en dochter zes weken veilig uit de handen van de Grüne Polizei kunnen blijven en vervolgens zijn ze ondergedoken.

Over een paar maanden zou ik 17 jaar worden. Ik had tot een jaar geleden een mooie jeugd gehad en voelde dat ik nog een heel leven voor me had. Twee dagen en nachten hebben we daar doorgebracht en als je er niet zelf bent geweest en deze afschuwelijke situatie hebt meegemaakt, is het onmogelijk je er enige voorstelling van te maken. Omsingeld door de Grüne Polizei met hun geweren in de aanslag was het onmogelijk om uit deze gevangenis te ontsnappen.

Het ergste vond ik nog dat mijn moeder dit moest meemaken. Zij, die de goedheid zelf was en zoveel voor ons gezin en de rest van de familie betekende en altijd klaarstond om anderen te helpen. Ik moest hoe dan ook een plan bedenken om mijn ouders, broer en mijzelf hier weg te krijgen. Nu wist ik dat er een mogelijkheid bestond om vooralsnog niet te worden gedeporteerd en dat was 'krankzinnigheid' voorwenden. Ook al zou dit achteraf nare psychische gevolgen hebben, er bestond een kans dat we dan, zij het voorlopig, terug naar huis werden gestuurd. Want de bezetter zou zeker bij de eerstvolgende gelegenheid weer bij ons voor de deur staan. Maar hopelijk zaten we dan op een onderduikadres.

De enige persoon die 'krankzinnigheid' zou kunnen fingeren, was mijn moeder. Ik legde mijn plan aan mijn ouders voor en mijn moeder stemde er zonder enige aarzeling mee in. Natuurlijk wisten we allemaal dat dit plan een hoog risico kende, want het kon ook zomaar zo zijn dat de Grüne Polizei mijn moeder apart zou nemen om haar vervolgens met een auto naar het station te vervoeren en haar daar met 'zachte hand' de trein in te duwen. Ook bestond er een grote kans dat ze in de tuin achter de school de kogel zou krijgen vanwege een vermeende 'vluchtpoging'. Onze moeder was zich volledig bewust van al deze risico's die zij met dit 'optreden' nam, maar ze had er alles voor over om te proberen haar gezin te redden.

Terwijl ze wild om zich heen begon te slaan en de boel bij elkaar schreeuwde, raakte mijn broer Ies, die niet in mijn plan was gekend, volledig in paniek door de zo waarheidsgetrouwe opvoering van onze moeder.